

NUORI JUSSI TELJO

Ohto Oksala

Minulla oli onni käydä oppikoulun lukioluokat *Jussi Teljon* luokkatoverina Jyväskylän maineikkaassa lyseossa. Virkeitä ja lahjakkaita olivat monet muutkin luokkatoverini, joista on tullut mm. kuusi professoria. Ammatinvalinnan vaikeuksia ei heillä ollut; niinpä melkein jokainen piti yläluokkien vapaasti valitsemansa esitelmänsä aiheesta, joka osoitti jo tällöin heidän harrastuksensa ja tulevan työalansa. Jussi Teljon aihe oli *Cecil Rhodes*, joka vei meidät pitkälle koulukurssin ulkopuolelle. Näennäisesti Teljon alan valinta ei aivan aluksi ollut odotettu, sillä hän lähti ensimmäisenä ylioppilaskesänään — isänsä toivomuksesta — Turun kesäyliopistoon suorittamaan medikofiilin alkutenttejä. Mutta sieltä palattuaan hän tuli kertomaan lujasti päättäneensä muuttaa humanistiksi ja nimenomaan historian opiskelijaksi. Historia oli tietenkin yksi hänen vahva aineensa koulussa. Ei hän tosin koskaan viitannut historian tunneilla, mutta kun oivallinen opettajamme tri Laurosela sanoi; »ehkäpä Teljo nyt avaa sanaisen arkkunsa», saimme kuulla perusteellisen esityksen asiasta.

Kun syksyllä 1923 aloitimme yleisen historian opinnot Helsingissä, olivat pääprofessorin luennot ruotsinkielisiä. Onneksi jo seuraavana vuonna muutettiin Venäjän historian professuuri, jonka haltija oli professori *U. L. Lehtonen*, yleisen historian suomenkieliseksi professuuriksi. Hänestä tuli näin meidän pääprofessorimme. Toinen merkittävä tapaus oli se, että samana vuonna perustettiin yleisen valtio-opin professuuri, jonka sai *K. R. Brotherus*.

Teljo opiskeli tietysti sekä yleistä historiaa että valtio-oppia. Pro gradun hän kirjoitti historiassa aiheesta »Saksalaisvenäläinen jälleenvakuutusopimus», joka sitten julkaistiin Historiallisessa Aikakauskirjassa 1928 (n:o 1). (Juuri silloin oli muuten Lehtonen kuollut, ja päätoimittajaksi oli tullut Brotherus sekä toimitussihteeriksi allekirjoittanut.) Jo tässä työssään Teljo osoitti, kuinka laajalti hän oli perehtynyt Euroopan valtiolliseen historiaan. — Yleisen historian ja valtio-opin lisäksi oli hänen kolmas laudatur-aineensa käytännöllinen filosofia sekä a-aineensa kansantalous. Fil.kand.-tutkinnon hän suoritti keväällä 1928 (siis neljässä vuodessa ottaen huomioon välillä olleen asevelvollisuusvuoden).

Ollen perin kiinnostunut politiikasta liittyi Teljo jo ensimmäisenä opintovuonnaan Akateemiseen Karjala-Seuraan. Itsenäinen hän oli yleensä ratkaisuisissaan, mutta tähän vaikutti ehkä jonkin verran meitä pari vuotta vanhempi opiskelutoverimme *Aaro Pakaslahti*, joka jo toimi innokkaasti AKS:ssä. (Minä liityin siihen vasta vuotta myöhemmin.) — Suomalaisuus-asia ja ennen kaikkea yliopiston suomalaistamiskysymys herätti Teljossa voimakkaan aktiivisuuden. Voidaankin sanoa, että hän oli alusta saakka ehdottomasti ensimmäinen yliopistokysymyksen asiantuntija ja kynänkäyttäjä joukossamme kautta vuosien. AKS tilasi häneltä jo 1925 laajahkon selvittelyn yliopiston kielikysymyksestä. Tämän tehtävän hän suoritti aivan yksin, ja v. 1926 ilmestyi WSOy:n kustantamana 100-sivuinen kirja »Suomalainen valtion-

yliopisto», jonka julkaisijaksi on merkitty Akateeminen Karjala-Seura, mutta Teljon nimeä ei näy missään.

Kesällä 1926 tuli K. R. Brotherus luennoimaan Jyväskylän kesäyliopistoon, jona aikana hän pistäytyi melkein päivittäin kotonani päiväkahvilla, sillä isäni ja Brotherus olivat Leipzigin ystäväystyneet. Kävi ilmi, että B. ei ollut lainkaan huomannut yllämainitun kirjan ilmestymistä. Nyt hän otti isäni pyynnöstä kirjan luettavakseen. Ja palauttaessaan sen hän ilmaisi suuren hämmästyksensä siitä, että kolmannen vuoden ylioppilas on voinut kirjoittaa niin systemaattisen ja suurta asian-tuntemusta osoittavan teoksen. Tämän tapauksen johdosta B. varmaankin kiinnitti erikoista huomiota tähän lahjakkaaseen oppilaaseensa.

Varsinaisena opintoaikanaan Teljo ei juuri osallistunut ns. ylioppilaselämään lukuunottamatta toimintaansa AKS:ssa; Hämäläis-osakunnassa hän piti pitkän esitelmän Tarton rauhasta, oli suunnittelemassa osakunnan aks-läistä valtausta, mutta ei esim. suostunut tulemaan ylioppilaskunnan hallitukseen, kuitenkin hän hommasi minut Ylioppilaslehden johtokuntaan.

Valmistuttuaan maisteriksi Jussi Teljo lähti keväällä 1928 Ranskaan jatkamaan opintojaan. Sieltä hän kirjoittaa minulle lokakuussa 1928: »Olen hyvin iloinen siitä, että sain stipendin. Voin nyt paljon paremmalla omallatunnolla oleskella täällä ensi kesään asti, ja olen täällä erittäin miellelläni niin kauan. Olen jo siinä määrin tottunut tšekäläiseen elämään, että mukaudun siihen varsin vaivattomasti. Ennen kaikkea olen mielissäni siitä, että saan täällä rauhassa antautua vapaaseen opiskeluun. Olen kyllä yhä enemmän kiintynyt väitöskirja-aiheeseeni 'Parlamentaarinen hallitustapa Suomessa', mutta en halua ollenkaan kiirehtiä enkä tehdä syste-

maattisesti esitöitä ainoastaan sitä varten. Lueskelen yleensä valtio-opillista ja historiallista kirjallisuutta; niinpä luen paraikaa *Ch. Seignobos'n* laajaa 'Histoire de l'Europe contemporaine' joka on erinomaisen valaiseva synteesi Euroopan valtioiden sisäisestä kehityksestä 1814—1914. — — — Olen ajatellut kirjoittaa Valvoja-Aikaan aiheesta 'katolissosiaalinen liike Ranskassa'. — — — Nyt tähän minun vie-reeni tuli kirjoittamaan eräs tyttö, jonka olen täällä ennenkin nähnyt. En voi oikein koota ajatuksiani. — — — Viehättävä pikku neiti kirjoittaa yhä innokkaasti. Lie-neekö se rakkauskirje? Onnittelten sen saajaa.»

Kun houkuttelin kirjeessäni J. T.:a kirjoittamaan katolis-sosiaalisesta liikkeestä Historialliseen Aikakauskirjaan, vastaa hän »tietysti näkevänsä sen paljon mieluummin julkaistuna H. A:ssa suuremman meriitin ja suuremman palkkion takia», mutta epäilee tulisiko kirjoituksesta tarpeeksi arvokas ja tieteellinen. Edelleen hän toivoo, että jos Voionmaalle todella omistettaisiin Aikakauskirjan erikoisnumero, tämä artikkeli sijoitettaisiin siihen. Ja siihenhän se sitten tulikin.

Kun Teljon piti kesällä 1929 palata kotimaahan ja kevät oli jo käsillä, täytyi hänen ruveta ajattelemaan vihreätä oksaa, jolta voisi laulaa. Niinpä kirjeenvaihtomme kääntyi tähän asiaan. Olin kehoittanut häntä ottamaan sekä Suomen Heimon että Ylioppilaslehden päätoimittajuuden, jos nämä paikat vapautuisivat. Hän kertoo itsekin ajatelleensa samaa. Mutta silloin asiat saivat uuden käänteen. Siitä hän kirjoittaa minulle 8. 5. 1929 toistaiseksi suurena salaisuutena näin:

»Minulle tarjotaan paikkaa Uuden Suomettaren toimituksessa varsin hyvällä palkalla. Vaikka en ole vielä saanut aivan lopullisia ehtoja tietooni, tulisi kai minun pääasiallisimmaksi tehtäväkseni kirjoitella

artikkeleita kielikysymyksen yhteydessä olevista asioista, puolueen uuden kieliohjelman mukaisesti. — Tiedäthän hyvin, etten erityisemmin rakasta U. Suometarta enempää kuin kokoomuspuoluetakaan, enemmän minua houkuttelee 1) palkka ja 2) tilaisuus politikoimiseen. — Mutta olisiko asia ehkä mielestäsi aivan järjetön? Onko Sinulla mahdollisesti tiedossasi seikoja, jotka voisivat muuttaa käsitystäni tilanteesta? Miten oikeastaan on nykyään kok.puolueen yhtenäisyyden laita? Ja millainen lienee U.S:n asema puolueen päääänenkannattajana? Onko perää huhuissa, että Helsinkiin perustettaisiin uusi kokoomuslainen lehti? Jos on, niin keiden hommaa sellainen on, puolueen aitosuomalaisen jäsentenkö? — Näin ollen on ainakin se asia varma, että suostumukseni Suomen Humun (kuten lehteä aina nimitimme) sekä Y-lehden toimittajaksi on aivan epävarma. Koska en tietystikään ole oikeutettu pitämään kysymystä avoinna rajattomasti, lienee parasta, että lähetän Sinun kauttasi asianomaisille seuraavan oraakkelivastauksen: Koska en voi vielä antaa varmaa vastausta, kehoitan asianomaisia kyselemään muita sopivia henkilöitä ko. toimiin; silti ei ole aivan mahdotonta, etten minäkin voisi myöhemmin vielä ottaa noita toimia, jollei niihin ole siihen mennessä vielä saatu muita.»

Seuraavana päivänä J. T. palaa vielä edellämäinittuun asiaan: »Mainitsin, että kun olen melko taipuvainen menemään Suomettaren palvelukseen, johtuu se 1) palkasta ja 2) politikoimishalusta. Jälkimmäinen kohta kaipaa ehkä hiukan selvittelyä. Tarkoitin sitä, että uskon todellakin voivani vaikuttaa jotain meikäläisten poliittisten päämäärien hyväksi ko. toimessa. Minulla on sentään siksi paljon itseluottamusta, että luulen olevani sel-laisessa delikaatissa asemassa sopivampi kuin moni muu. Luulen, että useimmille

muille siinä kävisi joko niin, että he hämääntyneinä tottelisivat sokeasti kokoomuksen ja U.S:n vanhojen pamppujen käskyjä tai sitten jäykkyydellään tekisivät asemansa mahdottomaksi. Minä tunnen suurta houkutusta koetella voimiani siinä diplomaattisessa pelissä, jota ko. asemassa varmasti pitäisi harjoittaa. — Lisäksi tulee se, ettei meno U.S:n toimittukseen ole kai nykyään enää läheskään niin kiusallista kuin se olisi ollut meikäläiselle vielä joku aika sitten, kun Pakaslahtea, Helasta ja ehkä muitakin koetettiin saada samanlaiseen toimeen kuin nyt minua. Nythän on puolue muuttanut kieliohjelmansa, ja sitäpaitsi on siellä tapahtunut ikäänkuin eräänlainen vallankumous — varsinkin tri Huhtalan äkillinen nousu on mielestäni oivallinen asia (olen tullut siihen käsitykseen, että se mies on viime aikoina pelannut varsin taitavasti). — Niin, mitä Sinä arvelet, luuletko, että minun menostani Suomettaren olisi hyötyä meikäläisille aatteille? Vai luuletko, että minä vain komprometteeraisoin itseni pahasti astumalla tuon *Arajärven* ja *Honkajuuren* pimeän lehden palvelukseen?»

Tapasimme sitten kesällä 1929 Leipziginssä Teljon palatessa sen kautta Suomeen. Hän näytti päättäneen ryhtyä heti kotimaassa tuohon uhkarohkeaan yritykseen. Kaikki näytti aluksi menevän varsin hyvin päätoimittaja *Koskimiehen* kanssa. Mutta sitten tapahtui käänne eräiden johtokunnan jäsenten — ennen kaikkea *Eino Suolahden* — suomalaisuuskannassa. Neuvoteltuaan näiden herrojen kanssa Teljo kertoo asiasta itse Jyväskylään minulle 25.12.1929 lähettämässään kirjeessä: »En muuten olisi uskonut niitä U.S:n herroja niin jumalattoman hävyttömiksi ja häikäilemättömiksi kuin mitä ne ovat. Olen ilmoittanut lähteväni (U.S:sta) tämän kuun viimeinen päivä.»

Niin Teljo palaa toisiin vanhoihin suun-

nitelmiinsa. Hän jatkaa edellistä kirjetään: »Tapsin eilen *Haavion*, joka kertoi, että *Vuorjoki* eroaa keväällä Suomen Humusta. Sanoin Haaviolle, että olen valmis ottamaan Humun. Samoin ilmoitin Haaviolle ottavani *Ylioppilaslehden*, jos vain tulee vapaaksi. — — — Kun eivät vain ehtisi lupaamaan noita paikkoja muille, joko siksi, etteivät vielä tiedä yleisemmin minun 'kainosta alttiudestani' niiden suhteen tai siksi, että nimenomaan tahtovat estää minua niihin pääsemästä.» *Ylioppilaslehden* päätoimittajaksi hän tulikin, mutta vasta vuotta myöhemmin eli vuoden 1931 alusta. Tästä ajasta hän itse kirjoittaa (25. 2. 31): »*Ylioppilaslehdessä* ovat asiat toistaiseksi menneet melko hyvin, ja kansa lienee yleensä varsin tyytyväistä, huolimatta eräistä melko voimallisista papulan liikkeen nyrhäisyistä, joita emme ole malttaneet olla suorittamatta. Puuhaa tästä kyllä on enemmän kuin rahan edestä. Jätän tämän homman kyllä keväällä — muuten en saa käännöstöitä koskaan valmiiksi.» — Tähän aikaan *Teljo* muuten oli tavallista kiinteämmin mukana varsinaisessa ylioppilaspolitiikassa, nimenomaan Suomen *Ylioppilaskuntien Liiton* puheenjohtajana. Mainittakoon, että varhaisemmassa vaiheessa hän oli ollut jonkin aikaa AKS:nkin hallituksessa.

Suomen Heimossa oli ajoittain muodollisia ns. päätoimittajia ja faktillisia toimittajia. *Teljo* kirjoitteli varsin ahkerasti Suomen Heimoon jo v:sta 1926 alkaen. Muiden töitten vuoksi tämä kirjoittelu oli monina väli vuosina vähäistäkin. Mutta vuoden 1930 alusta alkaen hän faktillisena päätoimittajana kirjoitti joka numeroon osaston »poliittinen kronikka» nimimerkillä »Suomen mies», viimeisen kerran syyskuun numeroon. Mutta silloin joutui hänen kantansa ja AKS:n virallinen kanta niin suureen ristiriitaan, että yhteistyö loppui. Oli sovittu, että kumpikin puoli

esittää kokonaisuutena oman kantansa ikäänkuin toimituksen nimissä (siis ilman nimimerkkiä). *Teljon* artikkeli »Kansanvallan ja suomalaisuuden puolesta», jossa tuomittiin ennen kaikkea se »linnarauha», jota AKS ajoi, oli niin suoraviivainen ja jyrkkä, että muodollinen toimitus pani kuitenkin sen perään nimimerkin J. T. — Samaan aikaan loppuivat myös toisen säännöllisen kirjoittajan (lakit.kand. *Kekkosen*) *Lautamiehen kirjoitukset* »*Lautamiehen lavitsalta*». Kirjoittaessaan 5. 10. 30 minulle *Teljo* mainitsee tähdenvälinä »Sanoutuessaan irti *Lautamiehen virasta* Känä ilmoitti tärkeimmäksi syyksi sen, että häntä on viime aikoina persoonallisesti loukattu A. K.-S:ssä.»

Jos ryhtyy muistelemaan, kuka kansallisesti valveutuneessa opiskelijapiirissämme, joka kuului AKS:ään, oikeastaan ensimmäisenä ryhtyi vastustamaan *Lapuan liikettä*, on sanottava, että kielipolitiikassa kuuluu tämä sija *Teljolle*, joka taisteli artikkeliansa avulla lähinnä »linnarauhaa» vastaan ja yliopiston suomalaistamisen puolesta. Samoihin aikoihin *Kekkonen* ja yhtenä näkyvimpanä käytti kynäänsä ja ääntään kansanvallan puolesta. Silloin myös ajatus »puna-multa»-yhteistyöstä näyttää itäneen hänen mielessään. Hän oli hyökkäävin AKS:n sisällä. Kyllä yksityisissä keskusteluissa moni muu ajatteli samoin jo samoihin aikoihin. Käytimme nimitystä »kingsmakerit» niistä, jotka antautuivat hämäreiden oikeistovoimien vaikutuksille alttiiksi. Tämä suututti asianomaisia kovin. Ja meitä uhkailtiin. Kun meidän 'sakkimme', *Kekkonen*, *Pakaslahti*, *Teljo*, *Jalanti*, *Tauno Karilas*, *Wanne* ja minä, käytimme ns. knallia, kirjoitti muudan eteläpohjalainen eräässä sikäläisessä lehdessä: »Vielä on tuleva aika, jolloin knallit putoavat.» Minun työkseni oli suunniteltu linnunlannan kerääminen *Petsamon Heinäsaarilta* niitten peltojen

höysteeksi, jotka eivät kysy, mitä kieltä niiden kyntäjät puhuvat. (Vrt. *Kosolan* tunnettua lausetta.) Kuitenkin juuri meidän asenteemme osaltaan sai aikaan suurenmoisen yksimielisyyden sotien aikaan. Silloin sulivat myös edellämainitut vihat.

Teljon täytyi kesällä 1931 ryhtyä harkeitsemaan toimeentuloaan, kun mahdollisuuksia lehtialalla ei juuri näyttänyt olevan. Tosin Suomenmaan päätoimittaja *Johannes Tamminen* oli pyytänyt häntä lehtensä apulaispäätoimittajaksi. Kun Tamminen oli hänen hyvä ystävänsä, olisi Teljo mielellään ottanut tämän tehtävän vastaan, mutta lehden perin heikon taloudellisen aseman vuoksi hän ei uskaltanut. Hän oli kyllä jo kirjoittanut muutamia artikkeleita lehteen.

Niin hän päätti ottaa vastaan Kuopion kansalaisopiston johtajan paikan. Täältä hän kirjoittaa 10. 10. 31 minulle: »Minulla on ollut täällä vallan hirveästi työtä, eikä siitä näy olevan mitään loppua, jos asiat jatkuvat entiseen tapaan. Opiston hoitaminen ei sinänsä ole lainkaan työlästä, vaikka siinäkin on kyllä ollut melkoisesti puuhaa siitä syystä, että kaikki on ollut minulle outoa ja kaikista asioista on täytynyt ottaa selvää. Niin että jos minulla ei olisi muuta kun opiston johtaminen, ei minulla todellakaan olisi mitään hätää. Mutta käännöstyöt ovat saattaneet minut kerrassaan pahaan pulaan. (Teljo oli nimittäin ottanut käännettäväkseen sekä *Bryce*'in laajan 'Modern democracies'n että ties kuinka paljon *Grimbergin* suurta historiaa.). *Bryceä* on vielä hirveä määrä kääntämättä — ja sen pitää olla kokonaan valmiina toukokuun lopussa. Sitten on *Grimbergiä* ruvennut tulemaan kuin turkin hihasta — sitä on tullut niin paljon, etten ole tähän saakka ennättänyt kääntää mitään muuta. Lopuksi ovat vielä *Valvoja-Ajan* artikkelit. — — — Kuten sanottu, tämä opiston hoitaminen kyllä me-

nee mukiin. Erittäin monipuolista tämä homma on, ja paljonhan siinä saa häärätä ja järjestellä, mutta on ihmeellistä, kuinka semmoiseen häääämistyöhönkin (joka minulle oli kauhistus) voi tottua, kun se on suorastaan ammattina ja kun siitä saa sentään melko kohtuullisen korvauksen. Vapaa-aikoja on minulle jo näin alussakin jäänyt niin paljon, että jollei noita pirullisia käännöstöitä olisi, voisin käyttää melko paljon aikaa tieteelliseen työhön. Toistaiseksi en ole ehtinyt sitä ajatellakaan.»

Aikaisemmin on jo tullut mainituksi, että Teljolla Ranskaan lähtiessään oli mielessään väitöskirjan aiheena »Parlamentaarinen hallitustapa Suomessa». Hän ajatteli kypsyttellä sitä hiljalleen mielessään, mutta ei suinkaan aikonut heti keskittyä siihen kaikkine voimineen. Vielä 3. 2. 29 hän kertoo keksineensä hienon näkökohdan tätä tutkimusta varten. Tosin hän epäilee, ettei Brotherus siitä pidä, muttei sano välittävänsä siitä. Tämän jälkeen hän kirjeenvaihdossaan minulle ei puhu koko aiheesta enää mitään. En muista, onko hän minulle myöhemmin keskustelussa kertonut tämän aiheen jättämisestä, mutta joka tapauksessa hänellä oli Kuopioon lähtiessään toinen aihe *Snellmanin* valtiopista. (Tämä ei kuitenkaan missään tapauksessa johtunut *Snellmanin* ja Kuopion assosioitumisesta toisiinsa — niin kansallis-romanttista kuin se olisi ollutkin!) Kuten edellä on käynyt ilmi, ei hänellä ollut ensimmäisen lukuvuoden kuluessa mitään mahdollisuutta käydä tähän työhön käsiksi. Ja seuraava kesäkin H:gissä meni vielä käännöstöiden viimeistelyyn. Vasta 25. 8. 32 hän kirjoittaa Kuopiosta: »Ryhdyn nyt kaikin voimin, mitä opistotyöstä ja *Valvoja-Ajasta* jää jällelle, teeskentelemään *Snellmania* koskevaa opusta. Olen jo suunnitellut sen hyvin tarkoin ja kerännyt kaiken (joitakin pieniä aikakauslehtiartikkeleita lukuunottamatta) kirjalli-

suuden, jota ei — jumalan kiitos — olekaan kovin poljoa.»

Jätettyään Kuopion kevätlukukauden päättyessä keväällä 1933 hän asettui jälleen Helsinkiin. Erinäisten opetus- ja artikkelitöiden ohessa meni vielä melkein vuosi, ennenkuin hän sai valmiiksi tohtoriväitöskirjansa »Valtio ja yhteiskunta Snellmanin valtiofilosofiassa». Sen alkusanoissa hän kirjoittaa: »Ryhdyttyäni valmistamaan esitystä Snellmanin valtiofilosofiasta huomasin pian, että tarpeellisen kiinteyden ja selvyyden saavuttamiseksi oli tarkoituksenmukaista keskittää tutkimus johonkin tämän oppijärjestelmän perusajatuksen. Sellaiseksi polttopisteeksi tarjoutui luontevimmin ajatus valtion ja yhteiskunnan vastakohtasta, joka punaisena lankana kulkee Snellmanin valtiofilosofian läpi.» — Näin todellakin sopivasti rajattuna työ onnistui erittäin hyvin. Tähän tulokseen vaikuttivat myös hänen perusteelliset filosofian opintonsa.

Kaiken edellä kerrotun ohessa oli Teljo kiinteästi mukana kaikissa yliopiston kielikysymystä koskevissa selvityksissä ja aloitteissa. Tämän asian kaikista vaiheista antaa seikkaperäisen kuvan Teljon 30-sivuinen kirjoitus »Helsingin yliopiston kielikysymys vv. 1923—32», joka ilmestyi 1932 sekä Suomalaisuuden Liiton vuosikirjan Suomalaisen Suomen XV osassa että erillisenä lentokirjasena. Viimeinen suuri yritys suomalaisen valtionyliopiston puolesta tehtiin, kun 19. 2. 33 pidetty kansalaiskokous asetti toimikunnan (*Pentti Eskola, Elpiö Kaila, V. A. Heiskanen, Urho Kekkonen, R. G. Kallia ja Jussi Teljo*) laatimaan ehdotusta uudeksi yliopistolainsäädännöksi kesällä valittavaa uutta eduskuntaa varten. Toimikunnan sihteerinä Teljo laati valitsijoille jaettavaksi erittäin selkeän ja keskitetyn ehdotuksen perusteluineen laki- ja asetusehdotukseksi. Aikaisimpiin esityksiin verrattuna oli siinä nyt

se periaatteellinen muutos, että erillisen pienen Helsinkiin tulevan ruotsinkielisen yliopiston sijaan ehdotetaan nyt Åbo Akademiin kasvattamista valtionavun turvin. — Teljo kirjoittaa minulle Leipzigiin 7. 4. 33: »Mitä muuten yliopistolakiehdotukseemme tulee, on se kaikesta päättäen vallan erinomainen, koskapa 'kansallisten' puolueiden sanomalehdistö on siitä kokonaan vaiennut, eikä kreivi Hugokaan (so. Suolahti) ole antanut mitään haastatteluja. Yleensähan vastustajamme ovat meneteleet siten, että ovat koettaneet tappaa vaikenemisella kaikki meidän taholtamme tulevat ehdotukset ja lausunnot.»

Poliittisesta tilanteesta hän oli jo vähän aikaisemmin (25. 8. 32) kirjoittanut: »Oletko huomannut, että Uudesta Suomesta pannaan jo Koskimieskin pois, kun hän ei ole tarpeeksi innokas lapualainen! Ja hänen tilalleen on suunniteltu Junnu-Penttiä. — — — Minä puolestani olen yhä enemmän loitonnut kokoomuslaisuudesta ja kaikesta, mikä siihen liittyy. Samoin on minussa vahvistunut se kokonaan hylkäävä kanta, mikä minulla on ollut alusta alkaen, niin kuin tiedät, lapuanliikkeen suhteen. Oletko muuten tullut huomanneeksi lapuanliikkeen merkillistä yhtäläisyyttä osittain Boulanger-jutun, osittain Dreyfus-jutun kanssa?»

Jo jonkin aikaa Mäntsälän kapinan jälkeen Teljo kirjoitti 3. 5. 32 Kuopiosta minulle: »Nyt se on sitten viimeinkin tapahtunut se ero AKS:stä. Olittepa todellakin hoitaneet asian hyvin, kun saitte antimäntsäläläisen rintaman niin laajaksi. Samoin oli erinomaista, että meikäläiseltä taholta asetettiin oma ehdokas kunnan puheenjohtajanvaalissa. Toinen asia on siten, voitammeko me pelissä tällä kertaa. — — — Mutta ollenkaan siitä huolimatta oli eroaminen ja selvän rintaman muodostaminen varmasti erinomainen asia (minähän olen sitä aatetta ajanut jo pari vuotta).

Ajattele, mikä loistava sarja nimiä eroneiden joukossa.»

Teljon seurattessa kiinteästi maamme politiikkaa joutuu hän silloin tällöin lausumaan kuulemiaan ja omia ajatuksiaan eräistä poliitikoista. Niinpä hän kirjoittaa 15. 11. 31 *Rudolf Holstista*: »Sain juuri *Jalannilta* kirjeen, jossa kerrotaan mm. seuraavaa: 'Viime kesänä minulla oli tilaisuus viettää päivä Holstin seurassa. Hän sanoi ihastuksella ja liikutettuna lukiensa *Ylioppilaslehdestä* kirjoituksesi Suomen ylioppilaskopoliitikasta (nim. puheen Ylioppilaskuntain Liiton vuosijuhlassa). 'Se on Suomen oikeaa ulkopoliitikkaa' sanoi hän, 'kertokaa terveiseni Teljolle ja sanokaa, etten ole koskaan Suomen ulkopoliitiikan päämääristä lkenut niin oikeaa ja suurenmoista selostusta'. — Jalanti muuten sanoo Holstin raportteja lukiessaan tullessa siihen käsitykseen, että Holsti on päättään pitempi kaikkia meidän diplomaattejamme — saman sanoi minulle muuten kerran Jussi Tamminen. Olen muuten itsekin (ehkä olemme siitä puhuneetkin) ollut jo pitemmän aikaa siinä käsityksessä tai aavistuksessa, että se käsitys, joka minulla oli takavuosina Holstista, oli perinpohjin väärä.» — Tosin Teljo joskus oli hieman huolissaan H:n alkoholin käytöstä.

Edellä ei ole vielä tullut mainituksi erästä Teljon lempiajatusta, nimittäin yhden miehen vaalipiirien käytäntöönottoa eduskuntaa valittaessa. Siitä hän on kirjoittanut lentokirjasenkin, »Yhden miehen vaalipiirit vai suhteelliset vaalit» (WSOy).

Teljon kirjallinen toiminta nimenomaan hänen nuoruudessaan oli todella laaja, kuten edellisestäkin on käynyt ilmi. On vielä mainittava, että hän kirjoitti säännöllisesti ulkomaankatsaukset *Valvoja-Aikaan* 1930—1933 ja vielä 'nuoruutensa' päätyttyäkin (jos katsomme sen tapahtuneen hänen väitellyään tohtoriksi 30-vuotiaana) 1934—

1938. Lukuisia katsauksia hän kirjoitti jonkin aikaa ilmestyneeseen »Tähystäjä»». Maalaisliiton pää-äänenkannattajassa ja monessa muussa lehdessä hän julkaisi ilman kirjoittajan nimeä lukuisia artikkeleita. Vaikka pitikin puuhaa varsin tylsänä, hän jonkin aikaa liimaili kirjoituksiaan leikelmäkirjaansa, johon ehti kerääntyä liki 300 suurta sivua, ennen kuin kyllästyi tähän hommaan. Kun katselee hänen todella suurta artikkelituotantoaan, ymmärtää hänen huokauksensa (25. 8. 32): »On totisesti murheellista ajatella, että se ala, jolle varsinaisesti kuuluisin, nimittäin sanomalehtiala, on nurjien poliittisten olosuhteiden vuoksi (plus erään lehden taloudellisen impotenssin vuoksi) minulta kokonaan suljettu.» Mentyyään viimeisenä nuoruusvuotenaan 1934 Suomalaisuuden Liiton sihteeriksi joutui Teljo vuosikirjasta aikakauskirjaksi muutetun »Suomalaisen Suomen» toimitustyöhön yhdessä päätoimittajana olleen Martti Haavion kanssa. Tästä tulikin sitten pitkäköksi aikaa hänen artikkeleittensa julkaisuforumi.

Teljossa on ollut sympaattinen piirre, joka osoittaa myös kaukokatseisuutta ja pitkäjänteisyyttä. Hän on nimittäin kantanut huolta tulevaisuuden miehistä, jo lähimmäistä seuraajistamme. Hän kirjoittaa pian Kuopioon mentyyään 10. 10. 31: »Koskikuoma (oik. Keskiluoma, joka tuli Teljon seuraajaksi *Ylioppilaslehteen*) muuten kirjoitti minusta vallan komean nekrologin. Olin siitä kyllä hyvilläni, sillä käsitin sen koko ajamani politiikan voimalliseksi tunnustamiseksi ja hyväksymiseksi. Ihmisethän ovat aina politiikassa tärkeimmät, ja minua ilahduttaa juuri eniten se, että olemme onnistuneet 'löytämään' ja kasvattamaan niin monta oikeahenkistä 'seuraajaa'. Luulen muuten, että poistuvin aivan oikeaan aikaan ylioppilaspoliitikasta. Pojilla on nyt selvät suuntaviivat, joita

voivat seurata, eikä minun persoonani ole enää silmätikkuna.»

Mielenkiintoisinta on se, kuinka tärkeänä hän piti eräiden vähän vanhempien meikäläisten ylempien opintojen jouduttamista, jotta he mahdollisimman pian pääsisivät vaikuttaviin asemiin. Tällöin hän kiinnitti huomionsa etenkin Kekkoeseen ja Haavioon. 10.10.31 hän kirjoittaa: »Onkohan Känä jo lähtenyt Saksaan. Kunpa hän nyt ymmärtäisi keskittää kaikki voimansa tieteelliseen työhön, niin että voisi suoraa päätä päästä kahden vuoden perästä *Willgrenin* paikalle. Ja onkohan Haavio vihdoinkin malttanut jättää kaikki hyödyttömät sivupuhailunsa? Kyllä olisi hänellekin tarpeellista omistautua vallan kokonaan tieteeseen.» Ja 7.12.31: »Känä näkyi lähettäneen Suomenmaalle pitkän kirjeen Saksasta; toimitus oli pannut sen alkamaan etusivulta ja varustanut sen tuomari Kekkosien kuvalla. Känä ilmeisesti onnistuu siinä, missä kaikki muut ei-agraarit kaupunkilaiherrat ovat epäonnistuneet: saavuttamaan aseman maalaisliitossa. Jussi Tamminen huomautti kerran, että m-liitossa voi päästä eteenpäin, jollei lainkaan 'bryskeeraa', pitää aina pysyä hyvin rauhallisena, olla oleviinaan intreseerattu kaikesta ja varoa visusti puolueen napamiesten politiikan arvostelemista. Heiskanen, *Aaltio* ym. koettivat bryskeerata ja polttivat näppinsä.»

25.1.32 on Teljo jo Haavion suhteen optimistisempi: »Haavio tuntuu muuten työskentelevän perin innokkaasti. Kaikesta päättäen hän tulee saamaan ihmeteltävän paljon aikaan lyhyenä respiitti-aikanaan (vain ensi toukokuun 20 päivään) — man merkt die Absicht und wird verstimmt.» Elokuussa samana vuonna hän toteaa Haavion tuotannon jo laajaksi ja monipuoliseksi. »Mutta saatpa nähdä, että *Emil Nestor* asettaa Haavion viimeiselle sijalle.» Monessa muussa yhteydessä

Teljo suunnittelee ja toivoo Haavion puolesta. Lähettääpä kauttani kirjeenkin *Hakuliselle*, jotta tämäkin tukisi ja rohkaisisi ystäväänsä. Kun Hakulisen oma väitöskirja näytti uhatulta, oli Teljo siitä kovin pahoillaan, mutta onneksi sentään kävi ilmi, että Hakulisen arvostelijat eivät olleet tilanteen tasalla.

Sekä taloudellisista syistä että asianharrastuksesta Teljo suoritti opetustyötä monessa paikassa: Työväen Akatemiassa (valtio-oppia monessa otteessa), Helsingin Suomalaisessa Yksityislyseossa (filosofian alkeita), Helsingin Työväenopistossa (filosofiaa), Sotakorkeakoulussa (valtio-oppia), Yhteiskunnallisessa korkeakoulussa (historiaa ja valtio-oppia) sekä tietenkin ennen kaikkea Kuopion kansalaisopistossa, jossa hän luentotoiminnan lisäksi hoiti eräitä harrastuspiirejä kahden lukuvuoden aikana 1931—33.

Kun Helsingissä 1930-luvun alussa muodostui epävirallinen toveripiiri, ns. kesäyliopisto, joka aluksi päivittäin kokoontui kahvikuppien ääreen keskustelemaan kirjallisuudesta, tieteestä ja politiikasta, oli Teljo sen kantavia voimia, *Kivimiehen* ja *Kaarlo Marjasen* ohessa parhaita keskustelijoita ja väittelijöitä.

Jussi Teljo oli jo nuoruudessaan henkevä ja monipuolinen kulttuuripersona. Hänen monipuoliset opintonsa keskittyivät antoisimpiin kulttuuriaineisiin. Hän hankki itselleen monipuolisen kielitaidon. — Pari esimerkkiä hänen monitahoisesta valppaudestaan: 5.10.30 hän kirjoittaa minulle yhtenä tähdenvälinä: »Ryhtyesäni järjestelmällisesti lukemaan *Friedellin* 'Uuden ajan kulttuurihistoriaa' petyin pahasti. Vaikutelma, jonka ensi näkemältä olin siitä saanut, oli aivan väärä. Tyyli on tympäisevän pröystäilevää, ja asiallisesti on teos pitkin matkaa hyvin heikosti perusteltua kannunvalantaa.» — Ja minunkin alaani, psykologiaa, hän on seurailut

ja kirjoittaa 3.5.32: »Kehoitaisin Sinua vieläkin lukemaan *Stefan Zweigin* kirjan 'Die Heilung durch den Geist. Mesmer, Baker-Eddy, Freud'. Zweig, niin kuin tietänet, on nykyajan loistavimpia kirjailijoita, joka tässä on laikuksena pistäytynyt psykologian poluille. Ja millä menestyksellä! Freudia ja psykoanalyysia koskeva osa on verraton. Siinä ei syvennytä pieniin teknillisiin yksityiskohtiin, vaan siinä annetaan suorastaan loistava kuva Freudin käänteentekevien keksintöjen merkityksestä kaikille inhimillisen hengenelämän aloille.»

Jussi Teljon kaunokirjallisuuden lukeisuus oli — ottaen huomioon hänen intensiivisen muun työskentelynsä — uskottoman suuri. Se kohdistui sekä maailmankirjallisuuden klassikoihin että moniin uutuuksiin. Me hänen opiskelutoverinsa saimme luentojen välitunneilla kuulla hänen referaattejaan ja kritiikkiään. — Mielinkiintoinen piirre oli hänen harrastuksensa salapoliisikirjallisuuteen, jonka problematiikan kehitys häntä eniten kiehoi. Oli hauska kuunnella hänen keskustelujaan tästä aihepiiristä Yrjö Kivimiehen kanssa.